

Усвідомлення самостійної галузевої належності медичного права сприятиме його подальшому розвитку, удосконаленню правового регулювання окремих галузевих інститутів, запровадженню нових механізмів охорони та захисту прав та інтересів суб'єктів у сфері охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стеценко В. Ю. Предмет, метод і система медичного права. *Медичне право України: проблеми становлення та розвитку*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 квітня 2007 р.). Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2007. С. 297–301.
2. Дешко Л. Про галузеву належність медичного права України. *Право України*. 2006. № 1. С. 120–124.
3. Болотіна Н. Б. Медичне право в системі права України. *Право України*. 1999. № 1. С. 116–121.
4. Логвиненко Б. О. До питання про предмет медичного права України. *Європейські перспективи*. 2012. № 4. Ч. 1. С. 74–78.
5. Козодаєва О. Н. Медицинское право: особенности правового регулирования. *Вестник ТГУ*. 2011. Вып. 6 (98). С. 247–251.

Х. Б.Ваврик

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
кафедра цивільного права та процесу
аспірант I року навчання спеціальності 081 Право
e-mail: cristinavavryk@gmail.com

ДЕФІНІЦІЯ «АГРЕСІЇ» У ФІЛОСОФІЇ Е. ФРОММА

Упродовж останнього десятиліття у всьому світі відзначається зростання насильницьких дій, що супроводжуються особливою жорстокістю, вибухами в громадських місцях, захопленням заручників, вандалізмом і знущанням над людьми. Такі соціально небезпечні прояви, зазвичай пов'язані з поняттями агресії і агресивності, викликають серйозне занепокоєння. Треба зауважити, що ні теоретики, ні практики досі не мають єдиної точки зору на феномен агресії. Тому поки точаться наукові дискусії, переважає громадська думка, згідно з якою проявам будь-якої агресії приписується негативне, деструктивне забарвлення.

Е. Фромм розглядав два абсолютно різних види агресії. Перший-оборонна, «доброякісна» агресія, яка служить справі виживання людини. Інший вид «злаякісна» агресія – це деспотичність і жорстокість, які властиві тільки людині і визначаються різними психологічними і соціальними факторами [1, с. 45].

З цієї точки зору Е. Фромм розглядав вісім різновидів агресивної поведінки.

1. Найбільш нормальною і найменш патологічною формою агресії є *ігрове насильство*. Воно використовується людиною в цілях демонстрації своєї сили і спритності, а не з метою руйнування і не мотивоване ненавистю і деструктивністю. До ігрового насильства відносяться різного роду військові ігри, спортивні ігри та єдиноборства, змагання [1, с. 49]. Звичайно, коли стверджується, що при ігровому насильстві немає прагнення до руйнування, то мається на увазі ідеальний тип подібної діяльності, а також жорстка регламентація агресії правилами і умовами проведення ігор і змагань.

2. Набагато більш поширеним є *реактивне насильство*. Це агресія, яка проявляється при захисті життя, свободи, гідності, а також власного або чужого майна. Вона базується на страху втрати чогось цінного і вагомим для людини. Цей тип насильства стоїть на службі життя, а не смерті, і його кінцевою метою є збереження, а не руйнування [1, с. 56].

Можна виокремити дві основні причини виникнення реактивного насильства. Перша – загроза безпеки, при якій люди готові вбивати і руйнувати заради власного захисту. Друга – фрустрація потреб. Агресивна поведінка спостерігається і у тварин, і у людини, коли їх бажання або

потреби залишаються незадоволеними, і являє собою спробу, найчастіше марну, придбати силою те, чого їх позбавили.

3. *Ворожість*, яка виникає з заздрості і ревнощів. Як ревнощі, так і заздрість є специфічними видами фрустрації. З одного боку вони можуть ґрунтуватися на конфлікті володіння, коли одна людина володіє чимось таким, що хотів би мати інший. В іншому випадку в їх основі може лежати міжособистісний конфлікт, яскравою ілюстрацією якого є «любобний трикутник», і в тому і в іншому випадку у відкинутого прокидається ненависть і ворожість по відношенню до іншої людини. Заздрість ревнощів можуть загострюватися ще й тим, що він не тільки не отримує бажаного, але при цьому усвідомлює, що хтось інший користується цим замість нього [1, с. 65].

4. *Мстиве насильство* відрізняється від реактивного тим, що збитки вже нанесені і застосування сили не є більше функцією захисту. Мотив помсти, як правило, обернено пропорційній силі і продуктивності людини або групи. Безпорадна людина не має іншої можливості зупинити зруйновану самоповагу, окрім як помститися кривднику. Навпаки, продуктивний людина майже не має в цьому потреби, завдяки продуктивності свого життя він легко переживає утиски, образи чи приниження [1, с. 76].

5. *Деструктивність*, мотивована підривом віри, виникає, як правило, в результаті порушення довірливих відносин між дітьми батьками. Дитина починає своє життя, вірячи в любов, добро і справедливість, немовля довіряє матері і покладається на те, що мати завжди готова нагодувати його, коли він голодний, одягнути його, коли він мерзне, і доглядати за ним, коли він хворий.

У багатьох ця віра підривається вже в ранньому дитинстві. Дитина не отримує належного догляду, страждає тому, що батьки брешуть, залишають його на самоті або несправедливо карають. Він нещасний і заляканий, але ні мати, ні батько, які нібито так стурбовані його благополуччям, не помічають цього. Вони абсолютно не слухають його, коли він говорить про свої страхи і страждання [2, с. 78].

Реакція на подібні переживання буває різною, як у дітей, так і дорослих.

а) *Формування самостійності та незалежності*. Людина перестає залежати від того, хто розчарував його. При цьому він стає більш самостійним і знаходить нових друзів, учителів і коханих, яким він довіряє і в надійність яких він вірить. Це є найбільш бажаною реакцією на розчарування.

б) *Формування скептицизму*. У цьому випадку потрясіння призводить до того, що людина стає скептиком і кожен новий об'єкт прихильності піддає випробуванням, а розчарувавшись у ньому, знову шукає і випробовує інших людей. Цей феномен ми називаємо «замкнуте невротичний коло». Замкнутим воно є з тієї причини, що не дає взаєминам розвиватися.

в) *Формування ілюзії захищеності*. У цьому випадку, щоб знову знайти віру, людина в усьому покладається на чийсь могутній авторитет. Такого роду реакції мають явну регресивну спрямованість. Невпевнений і переляканий дитина чіпляється за матір, поруч з якою він відчуває себе комфортно і безпечно.

г) *Формування накопичення*. Нерідко свій розпач, втрату віри в життя людина долає за допомогою судомної погоні за матеріальними цінностями – грошима, а також за владою, статусом і престижем.

д) *Формування цинічної ненависті*. Глибоко розчарований людина, яка відчуває себе обдуреною, може почати ненавидіти життя. Якщо ні нащо і ні на кого не можна покластися, а віра в добро і справедливість виявилася ілюзією, то життя справді гідне ненависті і хочеться довести, що життя зле, люди злі. Розчарування робить людину циніком і руйнівником [1, с. 87].

6. *Компенсаторське насильство*. Це насильство служить людині заміною продуктивній діяльності. Е. Фромм зазначав, що людина мало не з самого народження має волю, здатність і свободою перетворювати світ. Вирішальним при цьому є не сила його волі і розміри свободи, а той факт, що людина не виносить абсолютної пасивності. Це примушує її, перетворюючи світ, змінюватися самому [2, с. 98].

Здатність людини спрямовувати свою волю на певну мету і працювати до тих пір, поки вона не буде досягнута, називається потенцією. Якщо людина через слабкість, страх або некомпетентність не в змозі діяти – вона відчуває себе імпотентом і від цього страждає. Саме страждання від відчуття імпотенції призводить до порушення внутрішньої рівноваги. Людина не може прийняти стану повної безпорадності, без того щоб не спробувати відновити свою здатність до дії.

Одна можливість полягає в тому, щоб підпорядкувати себе якійсь особистості чи групі, яка має в своєму розпорядженні владу, та ідентифікувати себе з нею. За допомогою такої символічної

причетності до життя іншого, людина відчуває ілюзію самостійної дії. Цілком очевидно, що відчуття життя вимагає властивостей, які відсутні у імпотентної людини. Руйнування життя вимагає тільки одного: застосування насильства – людина мстить життю і оточуючим людям за те, що вони його обділили. Тому в даному випадку насильство є не що інше, як таке, що корениться в імпотенції і компенсує його агресія. Людина, яка не може створювати, хоче руйнувати.

7. *Садизм*. Це поняття трактується Е. Фроммом у більш широкому, ніж прийнято у суспільстві сенсі – як спонукання повністю контролювати будь-яку живу істоту, будь то тварина чи людина. При цьому бажання заподіяти іншому біль не є суттєвим і визначальним. Основу садизму становить імпульс повністю підпорядкувати іншу людини своїй владі, зробити його безпорадним об'єктом власної волі, стати його богом і мати можливість робити з ним що завгодно. Прагнення принизити й поневолити – лише засоби досягнення цієї мети. Психологічна ж суть садизму полягає в тому, щоб:

- змусити когось страждати;
- примусити його терпіти ці страждання;
- позбавити жертву можливості захиститися або піти з цієї ситуації;
- випробувати радість і задоволення від повного панування над іншою людиною [1, с. 123].

Необхідно відзначити, що і компенсаторне насильство і садизм є результатом прожитого покаліченого життя, його неминучим результатом. Вони можуть придушуватися за допомогою страху, страху покарання або направлятися в інше русло, сублімуючись в соціально прийнятних рамках. Однак вони можуть існувати і в латентному стані. Єдиний спосіб боротьби з цим – розвинути свої здібності і використовувати свої сили, що допоможе людині перестати бути безпорадним імпотентом, садистом і руйнівником. Тільки відносини, які допомагають знайти інтерес до життя, можуть призвести до зникнення агресивних імпульсів.

8. Архаїчна жага крові. Відображає біологічний зв'язок людини і природи: вбивство відбувається через страх власного розвитку, перетворення на людину. Цей вид насильства характерний для людини, що намагається знайти відповідь на життєві питання за допомогою деградації до до-індивідуального стану свого існування, в якому він стає твариною і таким чином звільняє себе від тягаря розуму. Кров стає есенцією життя. Пролити кров – означає відчути себе живим, сильним, неповторним, таким, що перевершує всіх інших. Е. Фромм виділяв агресивний тип людини з «експлуаторської орієнтацією», яка намагається все отримати від людей за допомогою сили і хитрощів. Відмінною його рисою є схильність до аркастичним, уїдлигим зауваженням про оточуючих [2, с. 145].

Як послідовники, так і більшість сучасних психоаналітиків не поділяють фатального погляду З. Фрейда на людську поведінку. По-перше, хоча і не заперечуючи, що людська агресивність має еволюційні і фізіологічні коріння, вони засуджують обмеженість уявлень про природу людини як про щось незмінне. По-друге, розходяться думки щодо того, чи є агресія інстинктом чи вона лише поставляє енергію, що дозволяє «Я» ефективно здійснювати «принцип реальності», долати перешкоди на шляху до задоволення інших потягів. Тому в рамках сучасного психоаналітичного напрямку вважається, що агресивність – це сила, з якою людина висловлює свою любов і ненависть до оточуючих або до самого себе. Завдяки їй вона намагається задовольнити свої інстинкти. Агресія є механізмом, за допомогою якого ці інстинктивні імпульси направляються на інші об'єкти, і в першу чергу на людей, в основному з метою їх завоювання [1, с. 56].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фромм Э. Душа человека. М.: Политическая литература, 1992. 434 с.
2. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. М.: Республика, 1994. 447 с.

С.С. Василів

к.ю.н., старший викладач кафедри ЦПП

ДО ПИТАННЯ СУДОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Право на судовий захист, у тому числі в порядку цивільного судочинства, можливе за умови вступу у цивільні процесуальні правовідносини з судом, як обов'язковим суб'єктом цих правовідносин, а чітка законодавча регламентація питань юрисдикції цивільних справ є однією з передумов винесення законного та обґрунтованого судового рішення у цивільній справі.